

UNIVERZITET U BEOGRADU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

**NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FAKULTETA POLITIČKIH NAUKA  
UNIVERZITETA U BEOGRADU**

Odlukom Nastavno-naučnog veća Fakulteta političkih nauka u Beogradu na sednici održanoj 22.02.2024. formirana je Komisija za pregled i ocenu doktorske disertacije kandidata MA Ivana Anđelkovića pod naslovom „*Afektivna vezanost i mentalizacija hranitelja kao doprinos mentalnom zdravlju dece bez roditeljskog staranja*“. Komisiju čine:

- Prof. dr Jasna Hrnčić, redovni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Dragana Stöckel, vanredni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
- Prof. dr Tatjana Stefanović Stanojević, redovni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Nakon uvida u tekst doktorske disertacije i podnetu dokumentaciju, Komisija podnosi Nastavno-naučnom veću Fakulteta političkih nauka sledeći:

**REFERAT O ZAVRŠENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI**

**1. Osnovni podaci o kandidatu i doktorskoj disertaciji**

MA Ivan Anđelković rođen je 1988. godine u Nišu, gde je završio osnovnu školu i gimnaziju (društveno-jezički smer). Osnovne akademske studije psihologije upisao je 2007. godine na Filozofskom fakultetu u Nišu i diplomirao sa prosečnom ocenom 9,22. Na istom fakultetu završio je 2013. godine master akademske studije psihologije sa prosečnom ocenom 9,36, odbranivši tezu „Ličnost alkoholnih zavisnika iz ugla Transakcione analize“ ocenom 10.

Tokom osnovnih i master studija bio je stipendista Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije. U periodu od 2013-2018. godine bio je član međunarodne mreže istraživača “Tauma

Trust and Memory”. Kao dobitnik stipendije Profesor Borislav Lorenc, učestvovao je 2014. godine u istraživačkom radu na Internacionalnom psihoanalitičkom univerzitetu u Berlinu.

Edukaciju iz oblasti psihoterapije započeo je 2011. godine iz Transakcione analize. Završio je i bazični kurs Terapije prihvatanja i posvećenosti i trening za trenere asertivne komunikacije. U periodu 2014-2017 volontirao je kao terapeut u Studentskom savetovalištu Univerziteta u Nišu. Od 2023. godine delegat je Srpske asocijacije za Transakcionu analizu u Evropskoj asocijaciji za Transakcionu analizu.

Školske 2016/2017 upisao je doktorske studije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, smer Socijalna politika i socijalni rad. U maju 2017. godine izabran je u zvanje asistenta na Departmanu za socijalnu politiku i socijalni rad, Filozofskog fakulteta u Nišu. Angažovan je na predmetima: Psiho-socijalne intervencije u krizi, Razvojna psihologija, Socijalni rad sa grupom, Profesionalna etika socijalnog rada.

Kandidat je u svojstvu autora i koautora objavio više naučnih i stručnih radova u domaćim i stranim časopisima i zbornicima:

Стојилковић, А., Анђелковић, И., Стојиљковић, Ј., (2013). Емпатија, оптимизам/песимизам и психосоматско реаговање код оболелих од улкусних болести. *Годишњак за психологију*, Ниш, Филозофски факултет, Вол. 10, Но. 12, стр. 133-153, 1451-5407

Anđelković, I. (2019). Alcohol Addiction – a TA Perspective. *Transactional Analysis: theory/practice/research*. Beograd, Faculty of Media and Communications, 45-59, 978-86-81042-18-2

Скробић, Љ., Пуцаревић, Б., Анђелковић, И. (2019). Комуникација о усвојењу као изазов усвојитељског родитељства. У Д. Димовски, Ј Станојевић, М. Костић (ур.) *Родитељство - дар, тешкоћа, шанса*. Ниш: Центар за социјални рад ”Свети Сава” Ниш, Правни факултет Универзитета у Нишу, стр. 189- 202. ISBN 978- 86- 920449-4-6 (SS)

Скробић, Љ., Пуцаревић, Б. и Анђелковић, И. (2019). Евалуација стручне праксе на основним академским студијама социјалне политике и социјалног рада. *Годишњак за педагогију*, 4(2), 31–43.

Anđelković, I. (2020). Serbian Adaptation of the Psychological Mindedness Scale - Psychology Students Sample. *Human research in rehabilitation*. Tuzla, Bosnia & Herzegovina, Institute for Human Rehabilitation, Volume 10, Issue 1, (April 2020) ISSN 2232-9935 (print), ISSN 2232-996X (online), DOI 10.21554

Anđelković, I., Pucarević, B., (2020). Tranzicija iz hraniteljstva u samostalnost – prikaz istraživanja. *Godišnjak za pedagogiju*, 5(2), 61-71, doi.org/10.46630/gped.2.2020.05

Anđelković, I., Jovančević., A. (2023). Drama Triangle roles – Linking attachment and mentalization with internalizing and externalizing problems. *Social work with groups*, 1-15 <https://doi.org/10.1080/01609513.20232228384>

Doktorska disertacija kandidata Ivana Anđelkovića pod naslovom „*Afektivna vezanost i mentalizacija hranitelja kao doprinos mentalnom zdravlju dece bez roditeljskog staranja*“, pod mentorstvom prof. dr Tamare Džamonje Ignjatović, redovne profesorke Filozofskog fakulteta, BU i ko-mentorstvom prof. dr Miroslava Brkića, redovnog profesora Fakulteta političkih nauka, UB, urađena je u skladu sa „Uputstvom o obliku i sadržaju doktorske disertacije koja se brani na Univerzitetu u Beogradu“ koje je doneo Senat Univerziteta u Beogradu 13. novembra 2019. godine. Disertacija je obima 165 strana, uključujući i priloge, i podeljena je u devet poglavlja, čiji će sadržaj biti prikazan u nastavku ovog Izveštaja. Disertacija sadrži rezime na srpskom i engleskom jeziku, podatke o komisiji, biografiju kandidata i spisak korišćene literature, koji obihvata 187 bibliografskih jedinica. Štampana je na formatu A4, font Times New Roman, prored osnovnog teksta je 1 red, dok su margine 20mm.

## **2. Predmet i cilj istraživanja**

**Predmet istraživanja** u disertaciji Ivana Anđelkovića bio je utvrđivanje postojanja reparativni efekat sigurne vezanosti i mentalizacije hranitelja na razvoj dece koja su bila izložena različitim vrstama traumatskih iskustava u svojim biološkim porodicama. Konkretnije, predmet istraživanja predstavljao je ispitivanje odnosa između primarnog traumatskog iskustva deteta pre ulaska u hraniteljsku porodicu, kvaliteta afektivne vezanosti i kapaciteta za mentalizaciju hranitelja i kvaliteta mentalnog zdravlja mladih koje su uspeli da razviju do kraja hraniteljskog odnosa.

Kvalitet mentalnog zdravlja mladih u ovom istraživanju obuhvatao je intrapsihičke i interpersonalne aspekte (koji su interaktivno povezani), a uključuju obrazac afektivne vezanosti, kapacitet za mentalizaciju, nivo samopoštovanja, stepen prisustva internalizujućih i eksternalizujućih problema, prosocijalno ponašanje, postignuće i socijalni status, i subjektivno blagostanje.

**Osnovni cilj** doktorske disertacije bio je da se utvrdi kako kvalitet afektivne vezanosti i kapacitet za mentalizaciju hranitelja utiču na proces prevazilaženja traumatskih iskustava kojima su mladi bili izloženi u svojim biološkim porodicama, i kako doprinose razvoju ovih kapaciteta (afektivne vezanosti i mentalizacije) i socio-emocionalnom funkcionisanju dece na hraniteljskom smeštaju.

**Specifični ciljevi** disertacije obuhvatali su:

1. Ispitivanje i analizu međusobne povezanosti kvaliteta afektivne vezanosti, kapaciteta za mentalizaciju i socio-emocionalnih snaga i teškoća mladih koji se nalaze neposredno pre napuštanja hraniteljske porodice;
2. Ispitivanje i analizu povezanosti vrste i intenziteta traume koju su adolescenti preživeli kao deca u biološkoj porodici sa kvalitetom afektivne vezanosti, kapacitetom za mentalizaciju i socio-emocionalnim funkcionisanjem pre napuštanja zaštite;
3. Ispitivanje i analizu moderatorskog efekta kvaliteta afektivne vezanosti i kapaciteta za mentalizaciju hranitelja na povezanost ranih traumatskih iskustava dece i mentalnog zdravlja mladih koje reprezentuje kvalitet afektivne vezanosti, kapacitet za mentalizaciju i socio-emocionalno funkcionisanje pre napuštanja hraniteljske porodice.

### **3. Osnovne hipoteze od kojih se polazi u istraživanju**

U skladu sa prethodno definisanim predmetom i ciljevima istraživanja, formulisane su opšta i posebne hipoteze:

**Opšta hipoteza:** Sigurna afektivna vezanost i razvijen kapacitet za mentalizaciju hranitelja imaju pozitivan efekat na proces prevazilaženja traumatskih iskustava i kvalitet mentalnog zdravlja mladih na hraniteljstvu.

**Posebne hipoteze:**

**1. Hipoteza:** Postoji povezanost između kvaliteta afektivne vezanosti, kapaciteta za mentalizaciju i socio-emocionalnih snaga i teškoća mladih.

1.1. Postoji povezanost između kvaliteta afektivne vezanosti i kapaciteta za mentalizaciju mladih;

1.2. Postoji pozitivna povezanost između kvaliteta afektivne vezanosti i kapaciteta za mentalizaciju sa snagama u socio-emocionalnom funkcionisanju koje se odnose na izraženo samopoštovanje, prisustvo prijatnih emocija i prosocijalno ponašanje;

1.3. Postoji negativna povezanost između kvaliteta afektivne vezanosti i kapaciteta za mentalizaciju sa socio-emocionalnim teškoćama mladih koje se odnose na stepen prisustva negativnih emocija i problema u ponašanju (agresivnost, hiperaktivnost, socijalno povlačenje, i sl);

**2. Hipoteza:** Postoji povezanost intenziteta i vrste traume kojoj su mladi bili izloženi u svojim biološkim porodicama i kvaliteta afektivne vezanosti, kapaciteta za mentalizaciju, i snaga i teškoća mladih neposredno pre napuštanja hraniteljske porodice.

2.1. Postoji negativna povezanost intenziteta i vrste traume kojoj su mladi bili izloženi u svojim biološkim porodicama i kvaliteta afektivne vezanosti;

2.2. Postoji negativna povezanost intenziteta i vrste traume kojoj su mladi bili izloženi u svojim biološkim porodicama i kapaciteta za mentalizaciju;

2.3. Postoji povezanost intenziteta i vrste traume kojoj su mladi bili izloženi u svojim biološkim porodicama i njihovih socio-emocionalnih snaga i teškoća;

**3. Hipoteza:** Afektivna vezanost i kapacitet za mentalizaciju hranitelja imaju moderatorski efekat na povezanost vrste i intenziteta traume unutar biološke porodice sa kvalitetom mentalnog zdravlja mladih neposredno pre napuštanja hraniteljske porodice.

3.1. Sigurna afektivna vezanost hranitelja i njihov kapacitet za mentalizaciju redukuju negativan efekat traumatskog iskustva unutar biološke porodice i unapređuju kvalitet afektivne vezanosti i kapacitet za mentalizaciju mladih neposredno pre napuštanja hraniteljske porodice,

dok nesigurni obrasci vezanosti i niži kapaciteti za mentalizaciju hranitelja nepovoljno utiču na oporavak dece od ranog traumatskog iskustva.

3.2. Sigurna afektivna vezanost hranitelja i njihov kapacitet za mentalizaciju redukuju negativan efekat traumatskog iskustva unutar biološke porodice i doprinosi manjem prisustvu negativnih emocija i neprilagođenog ponašanja (agresivnost, hiperaktivnost, socijalno povlačenje, i sl.), a jačanju prosocijalnih kapaciteta mladih neposredno pre napuštanja hraniteljske porodice.

3.3. Nesigurni obrasci vezanosti i niži kapaciteti za mentalizaciju hranitelja nepovoljno utiču na oporavak dece od ranog traumatskog iskustva, ne redukuju prisustvo negativnih emocija i neprilagođenog ponašanja (agresivnost, hiperaktivnost, socijalno povlačenje, i sl.) i ne doprinose jačanju prosocijalnih kapaciteta mladih.

#### **4. Kratak opis sadržaja doktorske disertacije**

Tekst doktorske disertacije kandidata Ivana Anđelkovića sastoji se od pet glavnih delova, nejednake dužine, a to su: I Uvod, II Teorijski deo, III Empirijski deo, IV Zaključci i V Spisak literature. Teorijskim delom obuhvaćena su pet poglavlja podeljena u manje celine. Empirijski deo čine tri poglavlja koja su takođe organizovana u potpoglavlja. Deo pod naslovom Zaključci takođe je podeljen u tri celine.

U prvom, uvodnom delu ponuđene disertacije kandidat najpre predstavlja problem kojim se prikazano istraživanje bavilo, a to je, u najširem smislu, odnos dece na hraniteljstvu i njihovih hranitelja, sagledan iz perspektive teorije afektivne vezanosti i mentalizacije. Sledi obrazloženje opravdanosti i značaja ovakvog istraživačkog opredeljenja, u okviru kojeg se ističu izazovi pred kojima se nalazi hraniteljstvo danas, pri čemu se među socijalne i psihološke uzroke kompleksnosti i poteškoća čitavog procesa ubrajaju, pre svega, dokazana prednost hraniteljstva nad institucionalnim smeštajem, brojnost dece kojima je hraniteljstvo neophodno, siromaštvo i traumatska iskustva doživljena u biološkoj porodici, i kao rezultat, visoka vulnerabilnost te populacije. Govoreći dalje o faktorima uspešnosti porodičnog smeštaja, od četiri opšte prihvaćena principa, kandidat ističe da se kao presudan u dosadašnjim istraživanjima pokazao odnos hranitelja i dece, odnosno kvalitet brige koju je hranitelj sposoban da ponudi poverenom detetu. Sposobnost da se sa detetom uspostavi adekvatan odnos uzajamnog razumevanja i

poverenja, kako je utvrđeno studijama navedenim u ovom delu rada, određena je obrascem afektivne vezanosti i kapacitetom za mentalizaciju hranitelja. Oslanjajući se na pomenuta istraživanja, kandidat formuliše suštinski važan zaključak, naime 'da je svrha hraniteljstva ne samo protektivna, već i isceliteljska i podsticajna', te da se 'po analogiji sa empirijski potvrđenom korelacijom između kvaliteta afektivne vezanosti u odnosima roditelj-dete u biološkim porodicama i kvaliteta psiho-socijalnog funkcionisanja deteta u njegovom kasnijem razvoju, može postulirati sličan pozitivan uticaj sigurnih tipova vezanosti u hraniteljskim porodicama na psiho-socijalno funkcionisanje i dalji razvoj deteta na staranju'. U završnom delu uvoda, kandidat ističe konačni argument u prilog opravdanosti i značaja svoje teme, ukazujući na način na koji se ona razlikuje od dosadašnjih istraživanja iz te oblasti. Naime, za razliku od većine do sada sprovedenih studija iz ove oblasti, gde su navedene korelacije ispitivane na uzorku dece mlađeg uzrasta, cilj ponuđene disertacije bio je da postojanje reparativnog efekta sigurne vezanosti i mentalizacije hraniteljica na razvoj dece koja su bila izložena različitim vrstama traumatskih iskustava u svojim biološkim porodicama ispita na uzorku adolescenata koji su proveli duži vremenski period na hraniteljstvu i bliže su trenutku napuštanja sistema socijalne zaštite.

Drugi, Teorijski deo, koji otvara poglavlje pod naslovom *Hraniteljstvo kao usluga sistema socijalne zaštite za decu i porodice*, kandidat započinje prikazom razvoja usluge hraniteljstva i određivanjem specifičnih formi ove usluge u zemljama sa razvijenom praksom hraniteljstva. Poglavlje se zatim deli u tri potpoglavlja u kojima se detaljno opisuje ova usluga u našoj zemlji. Prvo potpoglavlje, *Hraniteljstvo u Republici Srbiji*, sadrži opis razvoja usluge hraniteljstva u našoj zemlji kao i prikaz važećih zakonskih akata kojima se određuje ova usluga. Drugo, *Kvalitet staranja o deci na smeštaju – kompetencije za bavljenje hraniteljstvom*, sadrži prikaz znanja i veština koje bi hranitelji trebalo da poseduju kako bi uspešno ostvarili cilj pružanja usluge hraniteljstva. Konačno, treće potpoglavlje, *Deca na hraniteljskom smeštaju*, prikazuje rezultate istraživanja o karakteristikama funkcionisanja Sistema socijalne zaštite dece u Srbiji, na osnovu kojih se izvodi zaključak da neki od osnovnih principa i ciljeva pružanja usluge hraniteljstva, definisani prethodno pomenutim pravilnicima, nisu doživeli svoju primenu u praksi.

Naredno poglavlje, pod naslovom *Trauma*, podeljeno je u četiri manje celine u kojima kandidat opisuje pojam traume počevši od navođenja osnovne definicije i vrsta traume. Zatim sledi opis

specifičnih oblika traume – seksualno, emocionalno i fizičko zlostavljanje i zanemarivanje – kao i određenje dva posebna vida traumatskog iskustva – šok traume i razvojne traume – kojima su najčešće izložena deca, te uobičajenih reakcija dece na doživljenu traumu. U narednom potpoglavlju prikazan je razvojno traumatski poremećaj, i konačno, razmatra se trauma u kontekstu dece na hraniteljskom smeštaju – pri čemu je fokus na vrsti traume kojoj su najčešće izložena ova deca i na posledicama koje ovakva iskustva ostavljaju na dalji psiho-socijalni razvoj deteta.

Sledeće poglavlje, pod naslovom *Mentalno zdravlje dece na hraniteljstvu*, kandidat započinje prikazom određenja pojma mentalnog zdravlja kod dece i adolescenata. Zatim, kandidat prikazuje dva pristupa u konceptualizaciji i proučavanju mentalnog zdravlja dece na hraniteljstvu – kategorijalni i dimenzionalni, ilustrujući ih istraživanjima koja su obavljena u skladu sa njima i ukazujući na prednosti i nedostatke oba pristupa. Sledi prikaz novog pristupa u proučavanju mentalnog zdravlja dece na hraniteljstvu usmerenog na dobrobit iz perspektive samih ispitanika, uz rezultate istraživanja iz inostranstva koja su sledila pomenuti pristup. U narednom potpoglavlju prikazani su rezultati istraživanja o mentalnom zdravlju dece na hraniteljstvu u našoj zemlji, a u kojima su primenjivani svi prethodno pomenuti pristupi. Konačno, poglavlje se završava manjom celinom u kojoj je reč o nedostacima do sada sprovedenih istraživanja mentalnog zdravlja dece na hraniteljstvu.

Dva završna poglavlja u Teorijskom delu posvećena su afektivnoj vezanosti i mentalizaciji. U poglavlju pod naslovom *Afektivna vezanost*, nakon definicije pojma sledi njegovo bliže određenje u okviru manjih celina naslovljenih: *Individualne razlike u afektivnoj vezanosti i Afektivna vezanost u adolescenciji*. U preostala tri potpoglavlja afektivna vezanost sagledana je u kontekstu mentalnog zdravlja, hraniteljskog smeštaja u svetu kao i hraniteljstva u našoj zemlji. Poslednje poglavlje, *Mentalizacija*, počinje određenjem pojma i razmatranjem njegove teorijske osnove. Prikaz opšteg razvoja kapaciteta za mentalizaciju uvodi potpoglavlje posvećeno roditeljskoj refleksivnoj funkciji i njenom značaju za razvoj iste sposobnosti kod dece. Sledi prikaz mogućih odstupanja od prethodno opisanog poželjnog razvoja mentalizacije, i potom opis efekata koja oba ova ishoda imaju na mentalno zdravlje. Istraživanja mentalizacije u kontekstu hraniteljstva čine završno potpoglavlje Teorijskog dela.



Empirijski deo rada započinje poglavljem pod naslovom *Metodologija istraživanja*. Pod ovim naslovom predstavljeni su predmet istraživanja, ciljevi, hipoteze, varijable, zatim korišćeni instrumenti, uzorci na kojima su sprovedeni kvantitativni i kvalitativni deo istraživanja, način obrade prikupljenih podataka i konačno sam tok istraživanja..

Naredno poglavlje, *Studija 1: Kvantitativno istraživanje*, čine dve celine: prikaz rezultata dobijenih primenom kvantitativne metodologije i njihova diskusija. Rezultati ovog dela istraživanja dobijeni su na uzorku od 103 adolescenata i 72 hraniteljice koje se o njima staraju, i njihov prikaz sledi ciljeve istraživanja koje je kandidat sebi postavio. Prva grupa rezultata odnosi se na kvalitet mentalnog zdravlja mladih, pri čemu obe dimenzije afektivne vezanosti i mentalizacije ostvaruju značajne korelacije sa većinom snaga i teškoća u socio-emocionalnom funkcionisanju mladih. Druga grupa rezultata prikazuje povezanost traumatskih iskustava iz biološke porodice i mentalnog zdravlja mladih. Ovi rezultati pokazuju da traumatska iskustva ne ostvaruju značajne korelacije sa većinom aspekata mentalnog zdravlja mladih. Konačno, treća grupa rezultata odnosi se na moderatorski efekat afektivne vezanosti i roditeljske mentalizacije hraniteljica na povezanost rane traume i aktuelnog mentalnog zdravlja mladih. Rezultati koje je kandidat dobio ukazuju na značajne moderacije koje ostvaruje dimenzija izbegavanja kod hraniteljica na povezanost traume i izbegavanja mladih, dok dimenzija hraniteljske sigurnosti u pogledu mentalnih stanja moderirajuće deluje na povezanost traume sa jedne i samopoštovanja i prosocijalnog ponašanja mladih sa druge strane. Sledi diskusija prikazanih kvantitativnih rezultata, iz perspektive postavljenih hipoteza istraživanja, u okviru koje kandidat nudi interpretaciju dobijenih nalaza, uspostavljajući odnose kako između različitih grupa rezultata dobijenih u sopstvenom istraživanju tako i povezujući svoje nalaze sa teorijskim i empirijskim podacima iz literature koja se odnosi na ispitivanu problematiku. U diskusiji se, kao prvo, ističe kvalitet afektivne vezanosti i mentalizacije mladih kao značajan faktor njihovog mentalnog zdravlja. Kandidat zatim analizira mogućnost prevazilaženja nepovoljnih efekata rane traumatizacije kod adolescenata na hraniteljstvu, pri čemu se na osnovu poređenja dobijenih rezultata sa nalazima studija koje su sprovedene na uzorcima mlađih ispitanika dolazi do osnovane pretpostavke da dugotrajni hraniteljski smeštaj pruža korektivno iskustvo deci koja su doživela zlostavljanje i/ili zanemarivanje u svojim biološkim porodicama. U ovom delu kandidat ukazuje i na posledice rane traumatizacije koje ostaju prisutne kod adolescenata na hraniteljskom smeštaju. Konačno, kandidat u diskusiji ovog dela istraživanja analizira efekte koje afektivna

vezanost i roditeljska mentalizacija hraniteljica imaju na proces oporavka mladih od rane traume, i zaključuje da otvorenost i zainteresovanost hraniteljica za unutrašnja mentalna stanja mladih, koje rezultuju u izraženoj sigurnosti hraniteljica da znaju šta mladi osećaju i kako razmišljaju, značajno doprinose uspešnom odvijanju ovog procesa.

Poslednje poglavlje u okviru Empirijskog dela naslovljeno je *Studija 2: kvalitativno istraživanje*. Ovaj deo istraživanja sproveden je na uzorku od deset adolescenata čije je mentalno zdravlje procenjeno kao pozitivno na osnovu rezultata prethodnog dela istraživanja i njihovih hraniteljica, kako bi se detaljnije ispitaio kvalitet odnosa hraniteljica i njihovih štićenika koji doprinosi ostvarivanju pozitivnih ishoda porodičnog smeštaja. Poglavlje je organizovano u tri celine. U okviru prve prikazani su rezultati intervjua sa mladima koji su sprovedeni tako da obuhvataju tri oblasti: psihosocijalnu adaptaciju adolescenata, njihov život sa hraniteljicom i život sa biološkom porodicom. Odgovori adolescenata su grupisani u manje tematske jedinice i zatim kodirani. Na osnovu izdvojenih kategorija odgovora može se zaključiti da osnovni rezultati ovog dela istraživanja ukazuju na relativno dobru psihosocijalnu adaptaciju mladih ispitanika, na ulogu koju u tome igra njihov doživljaj podrške od strane hraniteljica u vidu mogućnosti da razgovaraju o svojim problemima, gde po pravilu nailaze na razumevanje i interesovanje hraniteljica, i konačno na odbijanje kontakta i/ili ambivalentna osećanja u vezi odnosa sa biološkim porodicama, što se u velikoj meri može objasniti brojnim iskustvima zanemaraivanja koja su mladi doživeli od strane svojih roditelja kako pre tako i nakon izmeštanja u hraniteljsku porodicu. Druga celina predstavlja rezultate intervjua sa hraniteljicama. Sva pitanja ticala su se odnosa sa adolescentom na smeštaju i podeljena su u pet manjih tematskih jedinica: opis deteta, odnos sa detetom, podrška, neslaganje i poznavanje deteta. Odgovori hraniteljica su takođe kodirani, pri čemu i ovi rezultati ukazuju na to da je za izgradnju bliskog odnosa sa mladima značajno dobro razumevanje, davanje slobode mladima da donose odluke i prilagođavanje razvojnim promenama. Takođe, hraniteljice ističu značaj pružanja podrške svojim štićenicima neposredno nakon smeštaja u njihovu porodicu, kao i u situacijama kada ostvaruju ili nastoje da ostvare kontakt sa svojim biološkim roditeljima. Konačno, treća celina ovog poglavlja predstavljao diskusiju kvalitativnih rezultata u kontekstu celokupnih nalaza istraživanja. Osim povezivanja rezultata dobijenih u kvantitativnom i kvalitativnom delu istraživanja, kandidat diskutuje odnos celokupnih nalaza sa rezultatima relevantnih studija iz oblasti mentalnog zdravlja mladih na hraniteljstvu.

Završni deo rada, pod naslovom *Zaključci*, sadrži tri celine. U okviru prve kandidat navodi praktične implikacije sprovedenog istraživanja. Zatim sledi prikaz ograničenja studije, dok se u poslednjoj celini formulišu završna razmatranja.

## **5. Ostvareni rezultati i naučni doprinos doktorske disertacije**

Doktorska disertacija pod naslovima „Afektivna vezanost i mentalizacija hranitelja kao doprinos mentalnom zdravlju dece bez roditeljskog staranja“ predstavlja značajan naučni doprinos znanjima o kvalitetu mentalnog zdravlja adolescenata na hraniteljstvu i faktorima koji na njega deluju.

Rezultati prikazani ovim radom, kao prvo, unapređuju razumevanje značaja afektivne vezanosti i mentalizacije kao ključnih faktora adekvatnog socio-emocionalnog funkcionisanja adolescenata na porodičnom smeštaju. U okviru ove grupe rezultata ističu se nalazi koji ukazuju na značaj niske anksioznosti, odnosno pozitivnog unutrašnjeg radnog modela sebe, i izražene sigurnosti u pogledu mentalnih stanja, koja u svom prekomernom obliku u ovom slučaju ima konstruktivnu ulogu, odnosno služi mladima da aktiviraju više snaga i manje teškoća u socio-emocionalnom funkcionisanju. Takođe, rezultati osvetljavaju funkciju prosocijalnog ponašanja kao strategije kojom mladi kompenzuju osećaj manje vrednosti i nastoje da preveniraju očekivano odbacivanje od strane značajnih drugih.

Druga grupa rezultata odnosi se na ustanovljene povezanosti između rane traumatizacije i kvaliteta mentalnog zdravlja mladih nakon višegodišnjeg porodičnog smeštaja. Značajan doprinos predstavlja nalaz da se većina efekata traumatskih iskustava može reparirati, pri čemu iskustva zlostavljanja i zanemarivanja ostavljaju nepovoljne posledie na razvoj kapaciteta za mentalizaciju adolescenata.

Konačno, rezultati doktorske disertacije značajno doprinose razumevanju odnosa između dece na porodičnom smeštaju i njihovih hraniteljica, i načina na koji taj odnos pospešuje oporavak dece od racione traume iz biološke porodice i izgradnju pozitivnog mentalnog zdravlja. Ovaj odnos sagledan je, kao prvo, primenom kvantitativne metodologije, čime je ustanovljeno da dve dimenzije afektivne vezanosti i mentalizacije hraniteljica (izbegavanje i sigurnost u pogledu mentalnih stanja) ostvaruju ispitivani reparativni efekat. Analiza rezultata ukazuje i na značajan posredni efekat dimenzije interesovanja i radoznalosti u pogledu mentalnih stanja, koja se nalazi

u osnovi dobrog razumevanja koje hraniteljice imaju u odnosu sa svojim štićenicima. Produbeljnu analizu odnosa između hranitejica i mladih omogućila je primena kvalitativne metodologije. Kao najznačajnije rezultate iz ovog dela istraživanja treba istaći izdvajanje značajnih karakteristike odnosa koje mladima pružaju osećaj prihvaćenosti i doživljaj da mogu da koriste hraniteljice kao sigurnu bazu u procesu separacije i individuacije, a to su: interesovanje koje hraniteljice pokazuju za emocionalna stanja svojih štićenika, čak i ona koja su posledica prošlih, ali i aktuelnih, traumatskih iskustava iz odnosa sa biološkim roditeljima, kao i adekvatno prilagođavanje razvojnim promenama u adolescenciji.

Osim naučnog, rezultati prikazane disertacije poseduju i praktični značaj. Pre svega, oni pokazuju da iako je blagovremeno izmeštanje dece iz nebezbednog okruženja neophodno, obezbeđivanje fizičke sigurnosti smeštajem u hraniteljsku porodicu nije dovoljan uslov za prevazilaženje negativnih posledica preživljene traume u porodici porekla. Rezultati, takođe, omogućavaju sticanje produbljenog uvida o međusobnim odnosima afektivne vezanosti, mentalizacije i snaga i teškoća u socio-emocionalnom funkcionisanju mladih, čije razumevanje može koristiti praktičarima u odabiru i sprovođenju intervencija sa ovom populacijom, kao i identifikovanju adolescenata koji su pod povećanim rizikom od pojave emocionalnih problema i maladaptivnog ponašanja. Pored toga što ukazuju na pojedince kojima prioritetno treba pružiti podršku, dobijeni rezultati sugerišu da je sa populacijom mladih na hraniteljstvu visoko indikovana primena interevncija koje imaju za cilj razvoj kapaciteta za mentalizaciju. Naredni značajan doprinos prikupljenih nalaza predstavlja podatak da je tendencija ka prosocijalnom ponašanju izraženija kod mladih čiji su ostali parametri mentalnog zdravlja procenjeni kao slabo razvijeni. Ovaj neočekivani rezultat sugeriše da mladi koji nemaju razvijenu pozitivnu sliku o sebi i adekvatne mehanizme emocionalne regulacije, nastoje da se ponašaju socijalno poželjno jer veruju da tako mogu povećati verovatnoću da budu prihvaćeni od strane drugih. Može se pretpostaviti, u slučaju da ova strategija, koju emocionalno nestabilni adolescenti primenjuju kako bi se izborili sa osećanjem manje vrednosti, ne proizvede željene rezultate, da postoji rizik od razvoja ozbiljnije internalizujuće, pa i eksternalizujuće simptomatologije. Za profesionalce u oblasti hraniteljstva ovaj nalaz može biti značajan jer poziva na oprez u radu sa mladima koji deluju socijalno prilagođeno, ponašaju se primereno i spremni su čak i da pomažu drugima – iza ove poželjne socijalne adaptacije može se kriti emocionalna nestabilnost i manjak samopoštovanja. Konačno, praktični doprinos prikazane disertacije nude rezultati koji pokazuju

da afektivna vezanosti i roditeljska reflektivna funkcija hraniteljica omogućavaju mladima na smeštaju da unaprede svoje mentalno zdravlje nakon doživljene relacione traume u porodici porekla. Ovi nalazi predstavljaju snažnu preporuku za uvođenje većeg broja edukativnih programa u radu sa hraniteljima, koji imaju za cilj razvoj kapaciteta za roditeljsku mentalizaciju i sticanje znanja o izgradnji sigurnog odnosa vezanosti.

## **6. Zaključak**

Doktorska disertacija pod naslovom „*Afektivna vezanost i mentalizacija hranitelja kao doprinos mentalnom zdravlju dece bez roditeljskog staranja*“ kandidata Ivana Anđelkovića urađena je u skladu sa prijavom teze, i svim formalnim i naučnim standardima akademskog rada ove vrste. Disertacija predstavlja pregledno strukturisan, koherentan prikaz uspešno sprovedenog istraživanja koje svojim predmetom kao i rezultatima značajno doprinosi teorijskim saznanjima i praksama iz oblasti kojom se bavi. Kontinuitet u izlaganju, metodološka sofisticiranost i doslednost, precizna naučna argumentacija, posebno u diskusiji rezultata, gde kandidat tumači rezultate koji su u skladu sa postavljenim hipotezama, ali i one koji delimično od njih odstupaju, nudeći objašnjenja koja iniciraju nove uvide ili pravce istraživačkog razmišljanja, neke su od glavnih vrlina ovog rada. Takođe, pažljiva analiza, organizacija, komparacija i sinteza obilja podataka dobijenih empirijskim istraživanjem, kao i onih prikupljenih iz obimne literature i njihovo povezivanje sa teorijskim konceptima, govore o visokoj stručnoj obaveštenosti i analitičkoj zrelosti kandidata. Konačno Komisija bi želela da istakne i odgovaran način na koji kandidat bira i obrazlaže određene postupke u radu sa ispitanicima, u kojem je evidentan visok nivo svesti o etičkim principima koje podrazumevaju naučne oblasti psihologije i socijalnog rada kao akademske discipline i kao društvene prakse.

Na osnovu ocena i komentara, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Fakuleta političkih nauka Univerziteta u Beogradu da prihvati referat o završenoj doktorskoj disertaciji kandidata Ivana Anđelkovića pod naslovom „*Afektivna vezanost i mentalizacija hranitelja kao doprinos mentalnom zdravlju dece bez roditeljskog staranja*“ jer smatra da je rad podoban za javnu odbranu.

18. 3. 2024. u Beogradu

Komisija:

Prof. dr Jasna Hrnčić,  
Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

---

Prof. dr Dragana Stöckel,  
Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

---

Prof. dr Tatjana Stefanović Stanojević,  
Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

---